

УДК 94 (477) “1563” : 929:930.2

Романцова Н.І. Маріупольський державний гуманітарний університет.

Романцова Наталя Іванівна (1954 р.н.) у 1987 р. закінчила історичний факультет Донецького державного університету. Старший викладач кафедри історичних дисциплін Маріупольського державного гуманітарного університету. Досліджує проблеми висвітлення постаті князя Дмитра Вишневецького в українській історіографії XIX – початку XXI ст.

МОЛДАВСЬКА АВАНТЮРА Д.ВИШНЕВЕЦЬКОГО: ДО ІСТОРІОГРАФІЇ ПРОБЛЕМИ

У статті висвітлюється історіографічний аспект питання щодо останнього епізоду діяльності князя Дмитра Вишневецького, пов'язаного з його невдалим походом у молдавські землі. Розглядаються погляди українських істориків XIX – початку XXI ст. на вказану наукову проблему. Автор аналізує з точки зору історіографії місце молдавських подій у політичній діяльності Д.Вишневецького.

The article highlights the historiography of the last episode in Prince Dmitriy Vishnevetsky's activities, namely that of his failed raid on the Moldavian land. The author deals with the views on the aforementioned problem presented by the Ukrainian historians of the 19th-early 21st centuries. The author also analyzes the role of the Moldavian events in D. Vishnevetsky's policies from the point of view of historiography.

В історії українського козацтва молдавський напрямок військово-політичної діяльності протягом другої половини XVI ст., а потім у добу Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. посідав важливе місце. Започаткував цю молдавську політику князь Дмитро Вишневецький. Розглядаючи історіографічний аспект ролі Д.Вишневецького у міжнародних відносинах середини XVI ст., неможливо пройти повз його молдавський похід. Він схожий на авантюру та свідчить про те, якою невгамовною була вдача князя. Роль Д.Вишневецького у молдавських подіях 1563 р., обставини його походу не до кінця з'ясовані, і це питання потребує нового дослідження як в історичному, так і в історіографічному розумінні.

Молдавський похід князя Дмитра знайшов певне відображення у працях відомих істориків XIX – початку XXI ст. В.Антоновича, О.Апанович, Д.Бантиш-Каменського, Л.Винара, В.Голобуцького, М.Грушевського, К.Гуслистого, М.Костомарова, П.Куліша, В.Луціва, М.Максимовича, М.Маркевича, Ю.Мицика, В.Сергійчука, Д.Яворницького, Н.Яковенко та інших. Так чи інакше вони торкалися дискусій-

них аспектів цього питання, але з історіографічної точки зору воно залишилося недослідженим. Деякі історіографічні елементи висвітлення молдавського походу Д.Вишневецького простежуються у працях Л.Винара та В.Сергійчука, але цілісного погляду на історіографію цього питання вказані історики не давали, а отже, вона потребує спеціального висвітлення. Метою цієї праці є комплексний історіографічний аналіз молдавського походу князя Д.Вишневецького.

Історичний екскурс у ті події засвідчує, що у Молдавському князівстві, яке у XVI ст. перебувало у васальній залежності від турецького султана, йшла запекла боротьба за владу за участі місцевих бояр та різних міжнародних авантюристів. На початку 60-х років XVI ст. у цю боротьбу втрутився Гераклід Деспот – грек родом з о.Самос, який, спираючись на наймане військо та підтримку багатого польського шляхтича А.Ласького, завдав поразки попередньому господарю Олександру IV Лопушнінину і захопив престол (1563-1564 рр.) [1]. Гераклід мав європейську освіту і почав запроваджувати у молдавських землях європейські звичаї, що викликало невдоволення серед місцевих бояр. Вони склали

змову, щоб усунути від влади Деспота й домовилися з Томшею, який у той час був довіреною людиною Геракліда та командував усіма молдавськими військами.

За цих обставин А.Ласький підмовив Д.Вишневецького до походу у молдавські землі, обіцяючи йому повний успіх. Цей похід розпочався влітку 1563 р. за участі 4 тис. козаків [2]. Але молдавська військово-політична ситуація була дуже мінлива, наповнена інтригами. Наступні події показали, що князь Дмитро потрапив у вир цих інтриг. Можна припустити, що молдавські бояри, запрошуючи його на господарський престол, перебували у безпосередньому порозумінні з Томшею і діяли за його дорученням. Останній заманив Д.Вишневецького у пастку і за нез'ясованих обставин схопив його, а потім відправив до Стамбула.

Ці події знайшли широкий відгук в українській історіографії, викликали дискусію вчених. За версією Д.Бантиш-Каменського та М.Маркевича, старий та хворий князь Дмитро, повернувшись з Москви, втрутився в боротьбу за молдавський престол. Дослідники вважали, що ці наміри князя були мотивовані його честолюбством та прагненням до слави [3]. За образним висловом Д.Бантиш-Каменського, Д.Вишневецький у гонитві за славою став “жертвою обману” [4].

М.Максимович досить стисло висловився з цього приводу, констатує, що князь втрутився у боротьбу за обіцяну йому молдавську корону [5]. М.Костомаров помилково вважав, що Д.Вишневецькому вдалося оволодіти Молдавією. Незважаючи на цю фактичну неточність, допущену істориком, необхідно відзначити його цікаве спостереження про те, що похід князя Дмитра відкрив шлях іншим козацьким походам до молдавських земель [6].

П.Куліш досить докладно розглянув молдавську справу Д.Вишневецького. Вчений зазначав, що на цю авантюру князя спонукало бажання господарювати у молдавських землях. Тому, на думку дослідника, Дмитро Іванович подався на береги Дністра і втрутився у боротьбу за владу, яка розпалилась між Гераклідом та Томшею. Однак останній переміг і, захопивши Д.Вишневецького у полон, відправив його до Стамбула [7].

Своєрідну трактовку цих подій висловив В.Антонович. Він указав, що Д.Вишневецький після повернення з Москви втратив князівську владу. Це для нього було “нестерпним”, і тому, на думку історика, він вирішив завоювати нове князівство в Молдавії [8]. Князя спонукала до походу думка отримати молдавську корону. Але молдавський похід історик помилково датував 1564 р. Вчений звернув увагу на боротьбу двох претендентів на престол молдавського господаря Якова Василица, Геракліда та боярина Томші або Стефана IX. Саме в цю боротьбу втрутився Д.Вишневецький. Але він потрапив у полон до

Томші і був переданий туркам, які його закатавали [9]. Цю ж версію повторено у коментарях до українських народних історичних пісень [10].

Д.Яворницький, пояснюючи мотивацію дій князя, патетично вказав, що імпульсом у цих справах став “дух героїзму”, який не згасав у князя, незважаючи на важку хворобу, яка зробила його дуже слабким. Історик звернув увагу на те, що А.Ласький, який підмовляв Д.Вишневецького на похід у молдавські землі, мав намір приєднати їх до Польщі, а князь, за словами вченого, “здумав нову справу: він наважився оволодіти Молдавією та стати її господарем”. Д.Яворницький вказував, що Д.Вишневецького покликано у Молдавію “партія волохів”, яка не бажала обрання Томші на господарський престол, обіцяючи його князю за умови, що той присягне їй. Але Томша підступно захопив Дмитра Івановича у полон. Д.Яворницький так само, як і В.Антонович, допустив неточність у датуванні молдавського походу Д.Вишневецького, вказавши 1564 р. [11].

А.Стороженко теж розглядав це питання, але вважав, що ця молдавська епопея почалась у серпні 1563 р. Вчений відзначив, що князь вирушив у похід з О.Лаським з метою допомогти Геракліду, який боровся за престол з Томшею. Але, за висловом історика, під впливом Томші Д.Вишневецький покинув А.Ласького, розраховуючи сам здобути господарську корону. Тоді віроломний Томша захопив князя у полон та у ланцюгах відіслав до Константинополя [12].

М.Грушевський висвітлював питання у загальному вигляді. Він зазначав, що Д.Вишневецького “збавив” А.Ласький до участі у “молдавській усобиці”. За словами історика, “серед сього замішання Вишневецькому подано надію ... на господарство”. Але самі молдавани не надали князю належної підтримки, і того розбив Томша. Як і М.Костомаров, М.Грушевський вказав, що Д.Вишневецький своїм молдавським походом прокладав “дорогу для цілого ряду козацьких ватажків, до Тимоша Хмельниченка включно” [13].

В. і Г.Лукомські описали ці події у надто загальному вигляді. Вони, як і М.Костомаров, зазначали, що князю вдалося посісти молдавський престол, але він був віроломно захоплений турками та закатований. Коли це сталося, історики не повідомляють [14].

А.Кашенко не погодився з твердженням, що Д.Вишневецький міг втрутитися в боротьбу за престол молдавського господаря, бо вважав, що для Дмитра Івановича важливою була лише боротьба з турками і татарами. Історик також вважав, що загинув князь у 1564 р. [15].

В.Голобуцький описав ці події без якихось коментарів. Він звернув увагу на те, що у Молдавії після того, як припинився рід господарів Драгошів, протягом 50-х років XVI ст. відбувалася кривава міжусобиця між боярськими угрупован-

нями за володіння престолом, а це викликало інтерес з боку польських та литовських магнатів. За версією автора “Запорозького козацтва”, Д.Вишневецький на пропозицію А.Ласького погодився втрутитися у цю боротьбу спочатку на боці одного з претендентів на молдавське господарство – Геракліда, а потім піддався спокусливому запрошенню іншого пошукувача молдавського престолу – Томші. Князь вирушив зі своїм загоном до Сучави і потрапив у засідку, влаштовану підступним боярином [16].

У своїй останній праці В.Голобуцький підкреслив, що, повернувшись в Україну, Д.Вишневецький вирішив продовжити боротьбу проти Туреччини. Для здійснення цієї мети він обрав Молдавію, яка на той час відігравала важливу роль, оскільки була буфером у відносинах Польсько-Литовської держави з Оттоманською імперією. Як зазначив історик, князь на власний розсуд, не підтриманий польсько-литовським урядом, втрутився в молдавські справи. Спочатку він надав допомогу Геракліду, а потім перейшов на бік його суперника Томші, який пообіцяв Д.Вишневецькому трон, але потім зрадив його. У цій боротьбі загін князя потерпів поразку [17].

О.Апанович зазначила, що: група бояр запросила Д.Вишневецького на молдавський трон. Дослідниця висловила припущення, що князь претендував на престол господаря Молдавського князівства, маючи на меті звільнити його від турецької васальної залежності [18].

Цікаву в історіографічному розумінні думку висловив А.Лотоцький. На погляд історика, у голові Д.Вишневецького роїлися державотворчі мрії. Вчений вважав, що князь Дмитро мріяв відновити державу св. Володимира, і тому вів боротьбу з татарами, щоб зайняти Крим та відновити Тмутараканську державу. Відбудувати Київську державу він почав з Молдавії [19].

Л.Винар, спираючись на різноманітну джерельну базу, на праці зарубіжних істориків, детально розглянув історичні обставини, пов’язані з молдавським походом князя Д.Вишневецького, аналізував гостру політичну боротьбу, яка розгорілася у Молдавському князівстві на початку 60-х років XVI ст. Історик вважав, що знайомий Д.Вишневецького багатий польський шляхтич А.Ласький намовляв князя силою захопити господарський престол Молдавії. На думку вченого, у зв’язку з цим перед Д.Вишневецьким “розкрилися нові обрії для реалізації його політичних планів”. Князь, за словами Л.Винара, бачив у цій “складній політичній міжнародній ситуації одинокий вихід, що міг стати поштовхом для створення нової протитурецької і протитатарської сили на Сході Європи” [20].

Л.Винар проаналізував мотивацію молдавської політики Д.Вишневецького. Історик вважав, що це було “стратегічно-політичне опанування Молдавії, в якій проживало чимало українського населення”. Історик звернув увагу на тісні

історичні зв’язки, які пов’язували Україну з молдавськими землями. Вона, за словами вченого, як і Крим, стала “лицарською школою для українського козацтва”. Ставши господарем незалежної від турецького протекторату Молдавії, князь Дмитро міг контролювати степ і не допускати татар до наїздів на Поділля. Цей похід виразно вказував на постання нової політичної сили на Сході Європи – українського козацтва. Д.Вишневецький був першим претендентом на престол молдавського господаря з числа українських князів [21].

Учений розглянув кілька версій розвитку молдавських подій 1563 р. За однією з них, підступний Томша інтригував як проти Геракліда, так і проти Д.Вишневецького, налаштовуючи їх один проти одного. Молдавські бояри, які знаходилися у змові з Томшею, запропонували князеві престол господаря. У той же час Томша брехливо доповідав Геракліду про грабежі та руйнування, які ніби-то чинили війська Д.Вишневецького. Скориставшись зручними обставинами, Томша переманив на свій бік молдавське військо і, спираючись на нього, спочатку розбив Геракліда, а потім – військо хворого Д.Вишневецького, який перебував біля Сучави [22].

З хроніки М.Бельського постала дещо інша версія. Томша домовився з князем Дмитром, що вони зустрінуться біля р.Серет, де бояри складуть йому свою присягу. Д.Вишневецький довірився, переходив міст на Сереті з нечисленним військом. Скориставшись із того, Томша легко розбив козаків. Напад був зовсім несподіваний, і козацькі загони не могли довго чинити організований опір. Хворий, немічний князь Д.Вишневецький був захоплений у полон.

За відомостями з італійського анонімого джерела, які також використав Л.Винар, хоча вважав їх недостатньо достовірними, князеві посланці молдавських бояр переказали, що він запізнився, оскільки вони вже обрали нового господаря. Через це князеві радили повернутися додому. Це обурило Д.Вишневецького, і він, незважаючи на своє менше числом військо, вирішив раптово напасти на молдаван. Але напад був невдалий, а князь, рятуючись від ворога, спробував сховатися у лісі [23].

Л.Винар при висвітленні цих подій більше довіряє сучасним молдавським джерелам, які вказували, що Д.Вишневецький, не сподіваючись жодного нападу, їхав з козацьким військом приймати присягу вірності від молдавських бояр, але був підступно захоплений у полон Томшею [24]. Історик навів ще кілька версій щодо полонення князя [25]. Вчений фактично обмежився викладом різних варіантів висвітлення молдавських подій 1563 р., але, враховуючи велику суперечливість відомостей, які подають джерела, власну думку він не висловив.

За версією В.Луціва, волохи подали Д.Вишневецькому надію, що він зможе посісти

молдавський трон. На думку історика, це імпонувало Байді, бо тепер він міг здійснити ідею створення Української держави. “Байда-Вишневецький діяв у тому напрямку, щоб очистити південь аж до Чорного моря, приєднати Молдавію і створити могутню Українську самостійну козацьку Державу” [26].

Н.Полонська-Василенко стверджувала, що Д.Вишневецький як онук Стефана прагнув звільнити Україну, Молдавію, Волощину з-під польського та турецького панування [27]. О.Субтельний вважає, що молдавський похід був фатальною помилкою князя, оскільки молдавани його зрадили і він опинився в руках турок та був страчений [28].

Сучасні українські історики також не раз зверталися до висвітлення цього питання, розглядаючи його з різних сторін. В.Сергійчук присвятив окремий розділ своєї ґрунтовної розвідки аналізу останнього походу Д.Вишневецького. Історик здійснив власне дослідження цього питання, розглядаючи “український зміст молдавського проекту” [29]. Вчений погоджується з думкою тих дослідників, які вважають, що “честолюбні плани Вишневецького щодо створення сильного державного організму за рахунок українських, молдавських та литовських земель ... у цій ситуації здавалися йому такими реальними, що він погодився прибути до Молдавії”. Мотивуючи дії Д.Вишневецького, історик вказав, що той хотів використати молдавські події для того, щоб “спробувати об’єднати всі антитурецькі сили”. Очевидно, він розраховував на те, що, ставши на чолі запорізьких та донських козаків, отримає також підтримку з боку місцевого православного населення і “покладе край ординській агресії у Північному Причорномор’ї” [30].

Розглядаючи конкретні обставини молдавського походу Д.Вишневецького, В.Сергійчук зазначив, що “шукач пригод” А.Ласький хотів помститися Геракліду, який відібрав у нього подаровані раніше володіння і підбив князя Дмитра на похід у Молдавію. Останній пристав на цю пропозицію і набрав п’ятитисячний загін козаків та поляків для реалізації військово-політичних планів у Молдавії. Вступивши на землі Молдавського князівства, Д.Вишневецький отримав від місцевих бояр пропозицію зайняти господарський престол, а для цього без затримки і не турбуючись про військо рухатися до Сучави [31]. Але Томша, не бажаючи допустити князя до Сучави, влаштував засідку для його нечисленного загону козаків, завдяки великій кількисній перевазі розбив їх і захопив Д.Вишневецького у полон [32].

С.Леп’явко вважає, що сімейна традиція Вишневецьких, які нібито мали родинні зв’язки з молдавським господарем Стефаном Великим, спонукала Д.Вишневецького до того, щоб вважати свої права на молдавський престол не менш обґрунтованими, ніж права інших претендентів. Через це, на думку історика, князь втрутився у боротьбу за владу у Молдавському князівстві,

але там він став жертвою підступних дій Томші, який позбавився небезпечного конкурента і сам став господарем. Підбиваючи підсумок, дослідник зазначив, що цей молдавський похід мав для козацтва символічне значення. Трагічна загибель князя показала всю небезпечність втягування козацтва у заплутані справи, пов’язані з молдавським престолом. Томша був страчений у помсту за смерть Вишневецького [33].

Н.Яковенко, спираючись на свідчення віршованої елегії Йогана Зоммеля, яку вважає достовірним джерелом, уточнила деякі деталі молдавських подій 1563 р. Дослідниця зазначила, що князя як родича молдавських господарів було запрошено на молдавський престол одним “з боярських протиборчих угруповань”. Місце останнього бою Д.Вишневецького Н.Яковенко визначила під Верчиканами, поблизу Сучави. Там наприкінці серпня 1563 р. козаки за ймовірної підтримки місцевого люду спочатку перемагали противника, але потім були розбиті переважаючими силами Томші. Після короткочасного ув’язнення князя у Сучавському замку його відіслали до турецької столиці [34]. Так чи інакше цього питання торкалися також Ю.Мицик, С.Борисов, А.Денисенко, Т.Чухліб та інші сучасні історики.

Аналіз подій молдавського походу князя Д.Вишневецького показує, що з його боку це була військово-політична авантюра, у яку він дозволив себе втягти. Очевидно, при цьому він керувався і особистими, і більш широкими військово-політичними планами. Відомий сумний фінал молдавського походу Д.Вишневецького, який закінчився невдачею, підступним арештом князя та його стратою у Стамбулі. Таким чином було усунуто ненависного для правлячих кіл Туреччини та Криму борця проти їх агресивної політики. На це вказувала більшість вітчизняних дослідників.

Історіографічний аналіз молдавської політики князя Д.Вишневецького свідчить про те, що висвітлення цих подій істориками наповнене суперечностями. Це пов’язано з недостатністю джерельної бази, суб’єктивністю багатьох джерел. В історичній літературі виділилось кілька аспектів, які розглядали вчені. Значну увагу дослідники приділили питанню мотивації молдавської політики князя. На думку Д.Бантис-Каменського та М.Маркевича, втручання у династичне протистояння за молдавський господарський престол було мотивоване честолюбством Дмитра Івановича, його прагненням до слави. На наміри князя здобути господарський престол вказували Д.Бантис-Каменський, М.Маркевич, М.Максимович, Д.Яворницький, А.Стороженко, М.Грушевський, М.Аркас. М.Костомаров висловив помилкове припущення, що князь утвердився на молдавському престолі. А.Кашенко не погоджувався з думкою про претензії князя на престол у Молдавії, бо вважав, що головною метою для Дмитра Івановича була боротьба з турками та татарами.

Протягом ХХ ст. в українській історіографії утвердилася думка про державотворчі мотиви молдавської політики Д.Вишневецького. На цьому наголошували А.Лотоцький, Л.Винар, В.Луців, Н.Полонська-Василенко, В.Сергійчук, С.Борисов. Історики також вказували на особисті мотиви князя щодо його претензій на молдавський престол, підкреслюючи його родинні зв'язки з молдавськими господарями (Л.Винар, В.Сергійчук, Н.Яковенко).

В.Голобуцький та О.Апанович висловили думку про антитурецькі наміри молдавського походу Д.Вишневецького. На думку Л.Винара та В.Сергійчука, молдавська політика Д.Вишневецького була спрямована на створення державного об'єднання для боротьби проти Туреччини та Криму. В.Луців указав на антитатарські плани Д.Вишневецького, які проявилися в його молдавській політиці.

Н.Полонська-Василенко пов'язувала молдавський похід 1563 р. з прагненням князя Дмитра звільнити Україну та Молдавію від польського та турецького панування. С.Борисов вважає, що Д.Вишневецький, оволодівши Молдавією, намагався визволити Україну.

По-різному, залежно від джерельної бази, висвітлювали історики конкретні події молдавського походу Д.Вишневецького. У працях В.Антоновича, Д.Яворницького, А.Кащенка та деяких інших істориків помилково визначалася дата молдавського походу Д.Вишневецького (1564 р.). Але протягом ХХ ст. в історичній літературі було уточнено це датування (1563 р.). Важливо відзначити спостереження М.Костомарова та М.Грушевського про те, що молдавська політика Д.Вишневецького відкрила шлях для подальших козацьких походів у молдавські землі. Хоча, з іншого боку, варте уваги також застереження С.Леп'явка стосовно небезпеки, яку становило втягування козаків у заплутані справи боротьби за молдавський престол. Найбільш ґрунтовно молдавську політику князя Д.Вишневецького розглянули Л.Винар та В.Сергійчук. Проте навіть вони не поставили крапку в цьому питанні. Потрібно продовжити дослідження цієї наукової проблеми, проаналізувавши достовірність відомих джерел та залучивши нові матеріали.

Література

1. Винар Л. Князь Дмитро Вишневецький // Винар Л.Р. Козацька Україна. Вибрані праці / Редактор В.Степанков, упорядник А.Атаманенко. – К.; Львів; Нью-Йорк; Париж, 2003. – С. 119.
2. Там само. – С. 120.
3. Бантыш-Каменский Д.Н. История Малой России от водворения славян в сей стране до уничтожения гетманства – К.: Час, 1993 – С. 76; Маркевич Н.А. История Малороссии. – Т. I. – М., 1842. – С. 47.
4. Бантыш-Каменский Д.М. Вказ. праця. – С. 76.
5. Максимович М.А. Исторические письма о казаках приднепровских // Киев явился градом великим: Выбранные украинознавчі твори. – К.: Либідь, 1994 – С. 194-195.
6. Костомаров Н.И. Малороссийский гетман Зиновий-Богдан Хмельницкий // Исторические произведения. Автобиография. – 2-е издание – К.: Изд-во при Киев. ун-те, 1990. – С. 351.
7. Кулиш П.А. История воссоединения Руси. – Т. 1. – СПб., 1874. – С. 61.
8. Антонович В.Б. Предисловие. Содержание актов о казаках 1500-1648 годы // Архив Юго-Западной России, издаваемый временною комиссиею для разбора древних актов. – Ч.III – Т.1 – К., 1863. – С. XXXI.
9. Антонович В.Б. История малорусского казачества (Літографовані лекції). К, 1882. – С. 179-180.
10. Антонович В.Б., Драгоманов М.П. Исторические песни малороссийского народа с объяснениями В.Антоновича и М.Драгоманова – Т. 1. – К., 1874. – С. 153.
11. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: У 3 т. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 24.
12. Стороженко А.В. Князь Дмитрий Иванович Вишневецкий, по народному прозвищу Байда. К портрету // Киевская старина. – 1897. – № 3. – С. 523-524.
13. Грушевський М.С. Історія України-Руси. – В одинадцяти томах, дванадцяти книгах. – Т. VII. – К.: Наук. думка, 1995. – С. 125.
14. Лукомский В.К., Лукомский Г.К. Вишневецкий замок. Его история и описание. – СПб.: Спиритус, 1912. – С. 9.
15. Кащенко А. Зруйноване гніздо: Іст. повісті та оповідання. – К.: Дніпро, 1991. – С. 546.
16. Голобуцький В.А. Запорозьке казачество. – К.: Госполитиздат УССР, 1957. – С. 83.
17. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К.: Вища шк., 1994. – С. 135.
18. Апанович О.М. Розповіді про запорозьких козаків. – К.: Дніпро, 1991. – С. 301.
19. Лотоцький А. Козак Байда: Історичні оповідання про основника Запорозької Січі. – Львів: Світ дитини, 1936. – С. 60.
20. Винар Л. Вказ. праця. – С. 118.

21. Там само. – С. 119.
22. Там само. – С. 121-122.
23. Там само. – С. 122-123.
24. Там само. – С. 123.
25. Там само. – С. 124.
26. Луців В. Князь Дмитро Вишневецький-Байда (Творець і провідник Козацького Ордену – Запорізької Січі) // Життя і школа. – Торонто, 1968. – Ч. 3-4. – С. 23.
27. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. – Т. 1. До середини XVII ст. – К.: Либідь, 1992. – С.452.
28. Субтельний О. Україна. Історія. – К.: Либідь, 1994. – С.142.
29. Сергійчук В. Дмитро Вишневецький. – К.: Україна, 2003. – С. 117.
30. Там само. – С. 119.
31. Там само. – С. 121, 122.
32. Там само. – С. 124, 125.
33. Леп'явко С.А. Військово-політична діяльність українського козацтва в контексті міжнародних відносин (1561-1595). – К., 2000. – С. 85.
34. Яковенко Н. Дмитро Вишневецький // Історія України в особах. – К.: Україна, 1997. – С. 82-83; Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – Видання друге, перероблене та розширене. – К.: Критика, 2005. – С. 191.

Надійшла до редколегії 28.08.2007 р.